

*Stáhtaváldi Suomas
gullá álbmogii*

Almmustahtán Riikkabeivviid kansliija
Čállán Unto Hämäläinen
Govat Pekka Vuori
Gráfalaš plänen Petteri Kivekäs
Jorgalan Irma Laiti

Oy Edita Ab
Helsset 2000

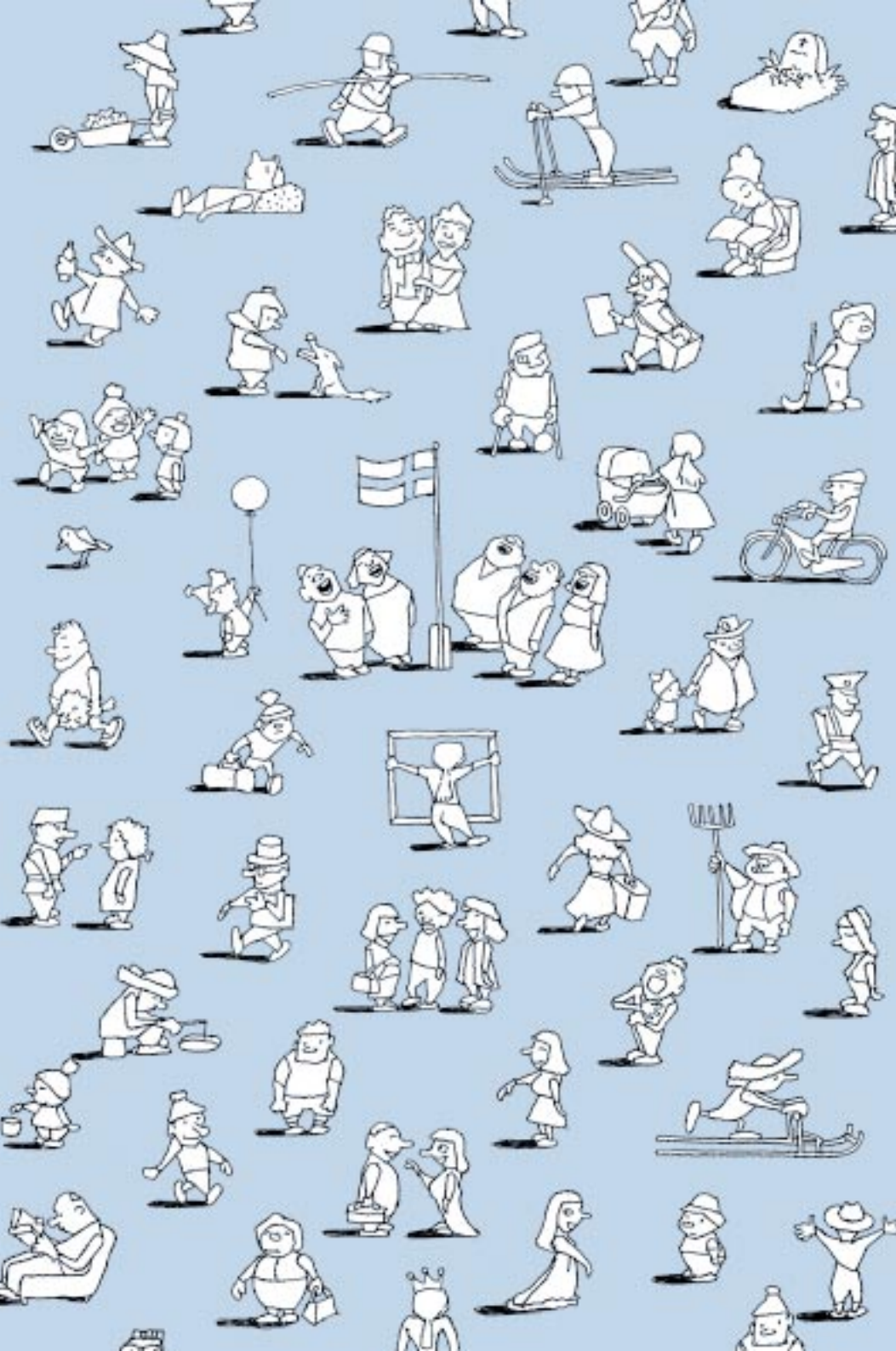
MII VUOĐĐOLÁHKA LEA?

Vuodđoláhka lea buot láhkaásaheami ja almmolaš válldi geavaheami vuodđu. Dat sistisdoallá njuolggadusaid stáhta ortnethámis, bajimus stáhtaorgánaid gaskavuodain ja ovttaskas olbmo vuodđovuoigatvuodain. Mihkkige eará láhka ii oaččo leat ruossalassii vuodđolágain.

**Ođđa vuodđoláhka
boahtá fápmui njukčamánu
1. beaivve 2000**

Ođđa vuodđolága vuodđun leat njeallje boares vuodđolága: ráđdehushápmi ja riikkabeaiveortnet sihke guokte ministtarvástu guoski vuodđolága. Lágat ásahuvvojedje iehčanasvuoda álgojagiin. Riikkabeaivvit leat rievdadan vuodđolágaid jagiid mielde, muhto vuodđolága váldoiesvuodat leat bisson seammán.

Vuodđolágas lea seilon boares ráđdehushámi váldoprinsihppa: stáhtaváldi Suomas gullá álbmogii, man ovddastit riikkabeaivvit.

Suopma lea iehčanas dásseváldi

1 LOHKU

Vuodđolága álgui leat čállojuvvon stáhtaortnega vuodustusat ja bajimuš stáhtaorgánaid bargujuohku sihke vuoigatvuođariikaprinsihppa: almmolaš válddi geavaheapmi galgá álo vuodđuduvvat láhkii.

Mearridanváldi lea juhkkon riikkabeivviid, stáhtaráđi (rádđehusa) ja dásseválddi presideantta gaskkas.

Riikkabeivvit ásahit lágaid. Stáhtaráđdi gárve láchkaevtotusaid ja fuolaha riikkabeivviid mearrádusaid doibmii-bidjamis. Stáhtaráđdi galgá návddašit riikkabeivviid luoh-támuša. Presideanta dikšu sutnje ásahuvvon barggaid, mat laktásit erenomážit olgoriikkapolitihkai.

Sorjjasmeahttun duopmostuolut sihkkarastet, ahte lágat čuvvojit.

Dovdda vuodđovuoigatvuođaidat !

2 LOHKU

Vuodđolágas leat dorvvastuvvon ovttaskas olbmo vuodđovuoigatvuođat: láchka galgá leat buohkaide seammá, sátni leat friija, sáhtta oskut dahje leat oskkotkeahtta, sáhtta čoahkkanit almmá lobi haga, sáhtta válljet ássanbáikkis ja johtalit friija.

Juohkehaččas 18 jagi deavdán olbmos lea jienastanvuoigatvuohta stáhta (riikkabeaive-, presideantta- ja EU-válggain) ja gielddaválggain.

Suopmelaččas lea vuoigatvuohta iežas gillii. Suoma- ja ruotagiella leat Suoma riikkagielat, maid lea vuoigatvuohta geavahit eiseválddiiguin áššiid divššodettiin. Sápmelaččaid, románaid ja eará joavkkuid gielalaš vuoigatvuođat leat máinnašuvvon vuodđolágas.

Stáhta ja ássangielda galget dorvvastit olmmošárvosáš eallima vuodustusaid dalle, go iežas návccat eai dasa reahke. Juohkehažžii galgá ordnet nuvtá vuoddoohpahusa.

Priváhtaeallima, gutni ja ruovttu suddje vuoddoláhka. Lea vuoigatvuohta sealluhit suollemasvuoda: nuppi sádden sáni ii leat vuoigatvuohta lohkat dahje guldalit almmá lobi haga.

Vástu oktasaš birra seailumis gullá buohkaide - dan ii sáhte vuordit dušše earáin!

Válggain válljejuvvojit 200 riikkabeaiveáirasa

3 LOKKU

Evttohassan riikkabeaiveválggaide dohkke juohkehaš jietnavuoigadahtton olmmoš. Dušše presideanta, alla vuoigatvuodaeseváldi ja soaddátvirggis bargi eai oaččo leat evttohassan. Riikkabeaiveválggain válljejuvvojit 200 riikkabeaiveáirasa daid evttohasaid joavkkus, geaid bellodagat ja jienasteaddjijoavkkut leat ásahan evttohassan.

Riikkabeaivvit dikšot bargguset čuovvovaš riikkabeaiveválggaid rádjai, mat dollojit jeavddalaččat njealji jagi gaskkaid. Presideanta sáhtta oaiveministara álgagis ja riikkabeaivejoavkkuid gullama maŋŋá mearridit ovdaláigge válggaid. Hárve - maŋimuš j. 1975 - riikkabeivviid badji bázi oanehabbon go dábálaččat.

Riikkabeaiveáirras galgá čuovvut vuoddolága. Eará njuolgadusat eai čana su. Riikkabeaiveáirasa ii oaččo eastit dikšumis barggu, ja riikkabeivviin sus lea vuoigatvuohta hállat buot áššiin, mat leat giedahallamis. Juos riikkabeaiveáirras rihkku lága, son ránggáštuvvo seammaláhkai go earátge.

Riikkabeivviid čoaikkimat leat almmolaččat

4 LOHKU

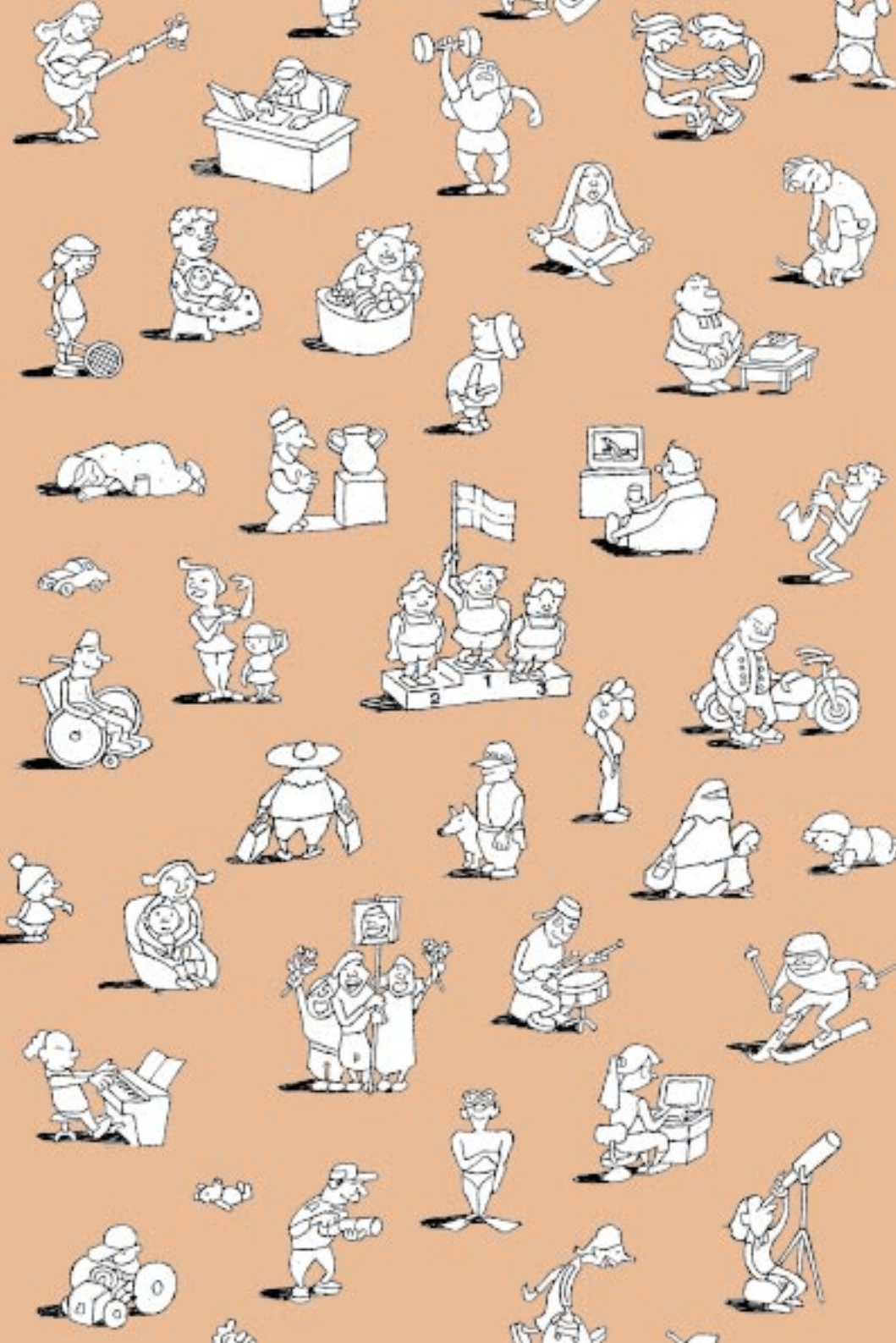
Riikkabeivvit dahket mearrádusaid dievasčoaikkimis, man jođiha ságajođiheaddji dahje várreságajođiheaddji. Mearrádusdahkamii ožžot oassálastit buot riikkabeaiveáirasat. Dievasčoaikkimat leat almmolaččat. Daid sáhtta čuovvut čoaikkinsále lovttain ja dieđihangaskomiin. Maiddái riikkabeivviid čoaikkimiid beavdegirjjit leat almmolaččat. Riikkabeivviid dievasčoaikkimis ožžot hállat riikkabeaiveáirasat ja ministarat. Vuoigatvuodááššeammaid ja vuoigatvuodakánsler sáhttiba maiddái hállat, juos sudno áššit giedahallojit.

Riikkabeivviin ášši bohta giedahallamii juogo ráđdehusa evttohusas dahje riikkabeaiveáirasa álggis. Ovdal mearrádusa buot evttohusat ja álggat giedahallojit váljagottiin. Dat leat riikkabeivviid siskkáldas gárvenorgánat, maid bargu ii leat almmolaš, ovdalgo váljagoddi almmustahtta smiehtamuša. Uhcimustá guoktelogi riikkabeaiveáirasa ožžot dahkat stáhtaráđdái luohtamušgažaldaga. Ráđdehusa vástádušas gevvon ságastallama maŋŋá riikkabeivvit jienastidas, návddašago ráđdehus riikkabeivviid luohtamuša. Riikkabeaiveáirras sáhtta guođdit ministarai vástidanláhkai njálmmálaš dahje girjjálaš gažaldaga.

Álbmot vällje presideantta - riikkabeivvit välljejit oaiveministara

5 LOHKU

Dásseválldi presideanta välljejuvvo njuolgo válggain. Evttohas galgá leat jietnavuoigadahtton eatnamis riegádan Suoma riikkavuloš.

Válgga vuosttas jienasteapmái oassálastet bellodagaid ja jienasteaddji joavkkuid ásahan evttohasat. Juos oktage evttohasain ii oaččo badjel beali addojuvvon jienain, ordnejuvvo nubbi jienasteapmi. Das leat evttohassan dušše guokte vuosttas jienasteamis eanemus jienaid ožžon evttohasa. Eanet jienaid ožžon evttohas válljejuvvo presideantan.

Presideantta virgebadji bistá guhitta jagi. Seamma olbmo sáhtta válljet dušše guovtte maŋŋálas badjái, 12 jahkái.

Presideanta dahká eanaš mearrádusain stáhtaráđi evttohusa mielde. Stáhtaráđdi galgá návddašit riikkabeivviid luohttamuša. Riikkabeaiveválggaid maŋŋá bellodatjoavkkut ráddádallet ja sohpet odđa ráddehusa ráhkadeamis. Riikka-beavvit válljejit oaiveministara, gean presideanta nammadá. Eará ministaraid presideanta nammadá oaiveministara evttohusa mielde.

Oaiveministtar jodiha stáhtaráđi barggu. Dehaleamos áššiin, nugo láhkaevttohusain ja bušeahttaevttohusas, mearriduvvo ráddehusa čoahkkimis. Juohkehaš ministtar fuolahá iežas suorggi evttohusaid gárvemis ja vástida maiddái riikkabeivviid dahkan mearrádusaid doibmiidjamis.

Riikkabeavvit áсахit lágaid

6 LOHKU

Riikkabeivviid dehaleamos bargun lea áсахit lágaid. Odđa láhka áсахuvvo dahje boares láhka rievdaduvvo ráddehusa evttohusas dahje riikkabeaiveáirasa álgagis. Riikkabeivviin láhkaevttohus dahje álgga manná sáttaságastallama maŋŋá váljagotti giedahallamii. Váljagottis ášši guorahallo vuđolaččat ja áššedovdit celket iežaset oaiviliid.

Váljagoddi gárve smiehttamuša, ja evttohus máhccá riikkabeivviid dievasčoahkkimii vuosttas giedahallamii. Dop-

pe lea oktasaššágastallan, man áigge riikkabeivvit sáhttet sáddet evttohusa stuorra váljagotti gieđahallamii. Vuđolut gieđahallamis mearriduvvo láhkaevttohusa sisdoalus. Nuppi gieđahallamis riikkabeivvit dohkkehit dahje hilgot evttohusa. Dohkkehuvvon láhka addojuvvo presidentii nanneláhkai. Juos son ii nanne dan golmma mánotbaji siste, láhka máhccá riikkabeivviide. Juos riikkabeivvit bissot oaivilis, láhka boahtá fápmui almmá presideantta nannema haga. Vuodđolága rievdadeapmi dáhpáhuvvá seammaláhkai nuppi gieđahallama loahpa rádjai, goas riikkabeivvit šluhttejit dan čuovvovaš riikkabeiveválggaid badjel. Ođđa riikkabeivviid jienasteamis guokte goalm mátoassi áirasiin galgá guotihit nuppástusa. Vuodđolága sáhtá rievdadit ovttaga riikkabeivviin, juos nuppástus celkojuvvo hohpolazžan viđa guđátoasi eanetloguin.

Dásseválddi presideanta, stáhtaráđdi dahje ministeriija sáhttet addit ásahusaid riikkabeivviid addán lága vuodul.

Riikkabeivvit mearridit stáhta váriin

7 LOHKU

Stáhtaráđdi galgá gárvet riikkabeivviide evttohusa čuovvovaš jagi bušeahhtan. Riikkabeivviid ruhtaváljagoddi gieđahallá dárkilit bušehta ja riikkabeiveáirasiid bušehtii dahkan álgagiid.

Riikkabeivvit mearridit bušehta sisdoalus. Dan boáduide galgá merket earret eará vearuid ja mávssuid, mat berrojuvvojit stáhtai. Vearuin mearriduvvo lágain. Goluide bohtet dat riikkavuložiidda addojuvvon doarjagat ja bálvalusat, maid riikkabeivvit dohkkehit.

Riikkabeivvit mearridit maiddái stáhta opmodaga ja velggiid dikšumis. Riikkabeivvit gohcet Suoma Báhku ja álbmotealáhatlágádusa doaimma.

Stáhta ruhtageavaheami gohčet stáhtaruhtadoalodárkkisteaddjit ja stáhtaekonomiija gohcinlágádus.

Presideanta ja stáhtaráđđi jodihit olgoriikkapolitihka

8 LOHKU

Suoma olgoriikkapolitihka jodiha dásseválldi presideanta ovttasdoaimmamin stáhtaráđiin. Presideanta ja olgoriikkapolitihkas vástideaddji ministarat ságastallet dehaleamos mearrádusain ráđdehusa olgoriikka- ja dorvvolašvuodapolitihkalaš váljagottis.

Riikkabeivvit dohkkehit dehaleamos riikkaidgaskasaš soahpamušaid.

Suopma searvvai Eurohpa uniovnna lahttun j. 1995. Stáhtaráđđi jodiha ráhkkanearmi uniovnna mearrádusdakkamii ja fuolaha uniovnna dahkkon mearrádusaid doimbiidjamis.

Stáhtaráđđi galgá addit riikkabeivviide dieđuid áššiin, mat giedahallojit uniovnna. Riikkabeivvit sáhttet rávvet uniovnna čoahkkimiidda oassálasti ministaraid EU:a olis.

Duopmostuolut leat sorjjasmeahttumat

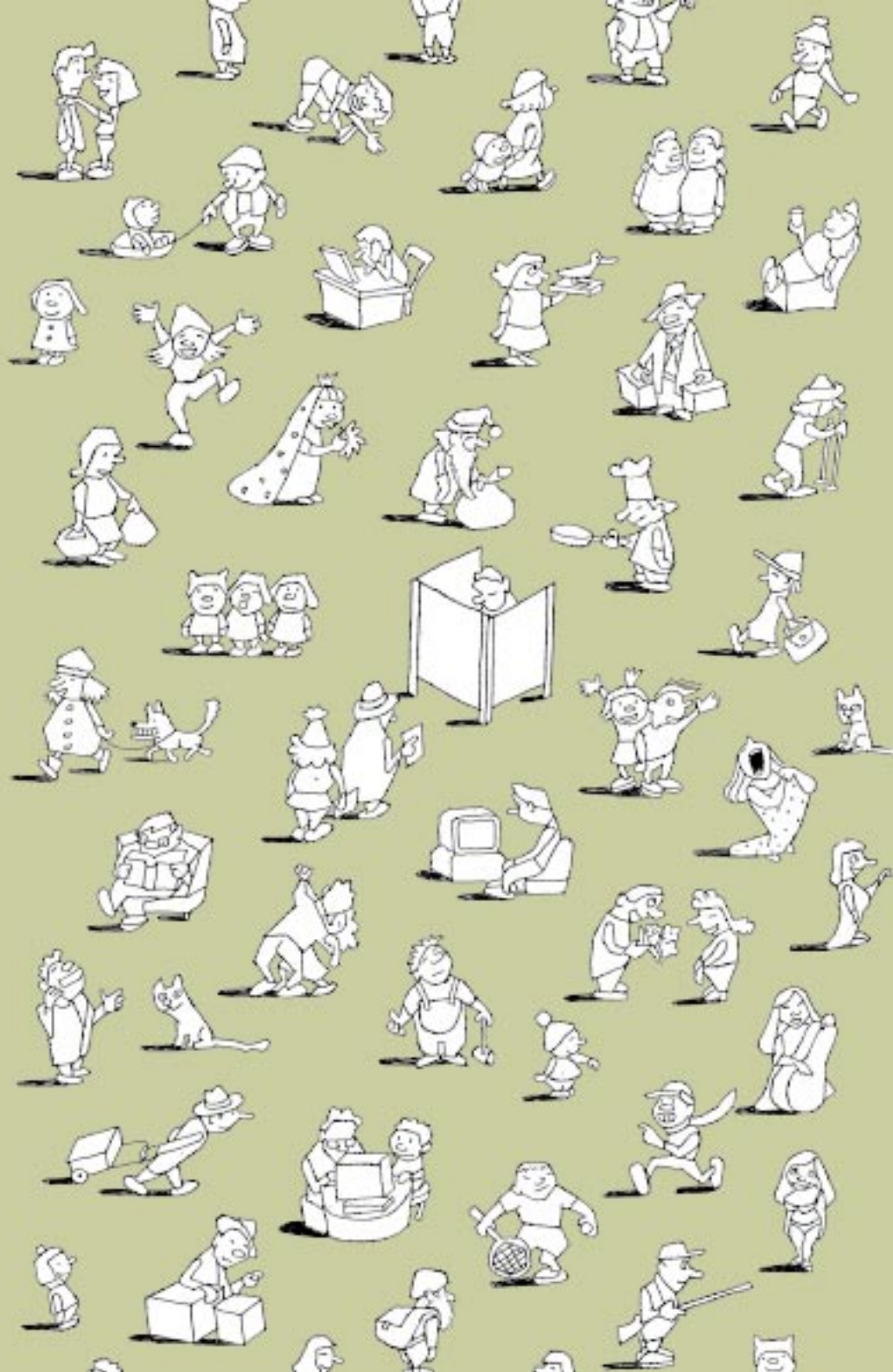
9 LOHKU

Vuodđolága mielde duopmoválldi geavahit sorjjasmeahttum duopmostuolut.

Dásseválldi presideanta nammada duopmáriid.

Vuosttas riektedássi lea gearretriekti, dan mearrádusas sáhtta váidalit hoavvariektái. Bajimuš duopmoválldi riido- ja rihkusáššiin geavaha alimus riekti.

Hálddahasáššit giedahallojit hálddahasrievttis ja alimus hálddahasrievttis. Dasa lassin leat riikkariekti ja muhtin sieraduopmostuolut.

Eiseválddit galget čuovvut lága

10 LOHKU

Stáhtaráđi vuoigatvuodakánsler ja riikkabeivviid vuoigatvuodaáššealmmái gohciba presideantta, ráđđehusa ja duopmostuoluid sihke stáhta ja gielddaid doaimma lágalašvuoda. Guktot čuovvuba maidái vuodđovuoigatvuodaid ja olmmošvuoigatvuodaid ollašuvvama.

Gielddain lea iešráđđen

11 LOHKU

Gielddaide lea vuodđolágas dorvvastuvvon iešráđđen. Gielddain lea vearuhusvuoigatvuohta. Stáhta sáhhtá ásahit lágain gielddaide bargguid.

Álándai lea dorvvastuvvon iešráđđen.

Sápmelaččain lea ruovttugovllus kulturiešráđđen.

Stáhta virggiide galgá nammadit dohkálašvuoda mielde. Presideanta nammada stáhta alimus virgeolbmuid.

Juohkehaččas lea geatnegasvuohta bealuštit Suoma

12 LOHKU

Juohkehaš suopmelaččas lea geatnegasvuohta bealuštit Suoma heahtedili áigge.

Presideanta lea bealuštusfámuid njunušoavámuš ja nammada offisearaid.

Presideanta mearrida ráđđehusa evttohusa mielde bealuštusfámuid mobiliseremis.

Soađis ja ráfis presideanta mearrida riikkabeivviid mieh-tamiin.

■ Ođđa vuodđoláhka dohkkehuvvui guovtte maŋŋálas riikkabeivviin stuorra eanetloguin. Ovdal mearrádusaid bargama dahkkui jagiid bistán fuolalaš gárvenbargu.

■ Vuodđolága mielde stáhtaváldi gullá álbmogii. Álbmotváldái gullá ovttaskas olbmo vuoigatvuohta váikkuhit oktasaš mearrádusaid dahkamii. Vuodđolágas leat dorvvastuvvon ovttaskas olbmo vuodđovuoigatvuođat.

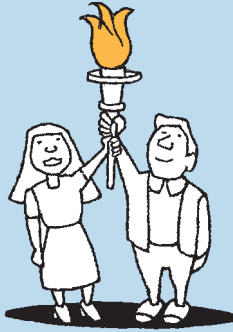
■ Vuodđoláhka deattuha Suoma politihkalaš ortnega parlamentáralaš iešvuođaid ja riikkabeivviid sajádaga bajimuš stáhtaorgánan. Stáhtaráđdi galgá návddašit riikkabeivviid luohttámuša. Dásseválldi presideanta dahká mearrádusa stáhtarádi gárvema ja mearrádusevttohusa mielde.

■ Riikkabeaivvit válljejit oaiveministara, gean presideanta nammada. Eará ministaraid presideanta nammada oaiveministara evttohusa mielde.

■ Dásseválldi presideanta jodiha Suoma olgoriikkapolitihka ovttasdoaimamin stáhtarádiin. Presideanta doaimma maiddái olgoriikkapolitihkas vuodđuduvvá stáhtarádi gárvemii ja doarjagii.

■ Vuodđolága mielde Suopma oassálastá riikkaidgaskasaš oktasašbargui ráfi ja olmmošvuoigatvuođaid dorvvasteami dihte.

*Suoma ođđa vuoddoláhka
boahtá fápmui njukčamánu 1. beaivve 2000.
Dát dieđihančálus muitala ođđa lága sisdoalus.
Suoma- ja ruotagielat dieđihančálus lea
fidnemis riikkabeivviid kansliijas.
Sámegielat dieđihančállosa
juohkimis fuolaha Sámediggi.
Dieđut vuoddolágas gávdnokit maiddái
Internet-čujuhusas:
www.om.fi/perustuslaki*